

Safeguarding Teenage Intimate Relationships (STIR) **Свързване на контекста и рисковете онлайн и офлайн**

Тематично резюме 5: Вижданията на младите хора за междуличностното насилие и злоупотреба в интимните отношения

Финансирано по DAPHNE III от Европейската комисия

Това тематично резюме обобщава резултатите от интервюта, проведени с млади хора от пет европейски страни относно тяхното изживяване на: контрол и следене от страна на партньора онлайн и офлайн; изпращането на сексуални изображения и съобщения по мобилен телефон (секстинг) и сексуален натиск, физическо и емоционално насилие, както и техните възгледи за това какво представляват едни позитивни интимни отношения. Основните резултати са:

- **В петте участващи страни контролът и следенето от страна на партньора онлайн и офлайн се възприема от много млади хора като нормално.**
- **Вербалното насилие е широко разпространено и толерирано сред много от интервюираните млади хора; физическото насилие също се възприема като „нормално”, особено когато е след употреба на алкохол.**
- **Офлайн-натиск от страна на партньора за извършване на сексуален акт е широко разпространена практика според някои от момичетата във всичките пет изследвани страни и се възприема за нещо „нормално” до такава степен, че дори изнасилването понякога не бива считано за такова.**
- **Младите хора в четири от страните са изпращали на своите партньори свои сексуални изображения и по-специално в Англия това се възприема като нормално поведение. Упражняването на контрол и следене онлайн се оказва тясно свързано с офлайн-злоупотреби между партньорите.**

- Използването на социалните мрежи като средство да се превърне злоупотребата в постоянно действаща, засилва нейното въздействие.
- Въздействието варира според пола, като момчетата съобщават за значително по-увреждащо въздействие върху тях в сравнение с момчетата.

Nasjonalt kunnskapssenter

om vold og traumatisk stress

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Проектът STIR има за цел да документира изживяванията на младите хора при различни форми на онлайн и лице в лице МЛНЗ в пет европейски страни: България, Кипър, Англия, Италия и Норвегия (виж www.stiritup.eu). Това тематично резюме разглежда следните проблеми:

1. Кои интимни отношения са позитивни?
2. Изживяването на контрола и следенето от страна на партньора онлайн и офлайн
3. Изживяването при изпращането на сексуални изображения и съобщения по мобилен телефон
4. Изживяването на физическо и емоционално насилие
5. Полово-обусловени измерения и въздействия в междуличностното насилие и злоупотреба (МЛНЗ)
6. Ролята на новите технологии в офлайн-злоупотребите

МЕТОДОЛОГИЯ

В качествения дял от това изследване бяха проведени общо 100 дълбочинни, полуструктурирани интервюта с млади хора: от тях 91 бяха включени в анализа, тъй като не всички привлечени млади хора са имали преки лични впечатления от насилие в интимните си отношения. Респондентите в тези интервюта бяха набрани от училищата чрез извънкласни дейности като младежки лагери и семинари, както и чрез услугите на специалисти, включително и такива, които работят със случаи на МЛНЗ. От младите хора бе взето съгласие да бъдат интервюирани и получиха уверения, че тяхната анонимност ще бъде запазена с изключение на случаите, при които в самото интервю се установи тяхно изживяване на значителна вреда в настоящия момент. Ако младият човек беше на възраст под 16 г., се вземаше писмено

разрешение от родител. Бяха проведени интервюта с 67 момичета и 24 момчета. Интервютата бяха структурирани чрез сценарии и ситуации (които бяха разработени с помощта на консултативни групи от млади хора) и бяха анализирани чрез рамков подход, за да се гарантира, че съпоставимите проблеми ще бъдат установявани и разглеждани в техния контекст.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ИНТЕРВЮТАТА

Кога интимните отношения са добри?

Едни интимни отношения са добри, когато ти и твоят партньор наистина си имате доверие, чувствате, че можете да си говорите за всичко и ти можеш да бъдеш себе си с този човек... В една добра интимна връзка можеш да се чувстваш свободен да действаш спонтанно, без да мислиш предварително дали е трябвало да кажеш едно или друго. (Смарагда, на 17 г., от Кипър).

Най-важното нещо е уважението и след това идва доверието и допускането на другия в твоето лично пространство. Това е! (София, на 18 г., от България)

Почти всички млади хора отговориха на нашия въпрос за това какво представлява добрата интимна връзка с подробни описания на характерните черти на една здрава връзка. Те включваха: взаимно доверие; честност; ефективна комуникация; да оставиш свобода и на другия; утвърждаване на взаимната увереност; да харесваш другия такъв, какъвто той е; емоционална подкрепа и грижа; да се чувстваш сигурен; и взаимно уважение. Доверието беше най-често срещаната тема в тези 91 интервюта.

Изживяването на контрол и следене от страна на партньора онлайн и офлайн

Проблем възникваше когато му казвах, че трябва да отида на църква или да извършвам някакви дейности с моите приятели от енорията... по правило следваше викане и блъскане... (Гайа, на 17 г., от Италия).

Във всичките пет изследвани страни някои от интервюираните млади хора бяха изживявали контрол и следене от страна на партньора, а в четири от

страните (без Норвегия) няколко души съобщаваха, че те самите са проявявали такова поведение. В онлайн-среда контролът включва: да бъдеш инструктиран да не си чатиш с определени хора или да ги изтриеш от своите контакти; да бъдеш подложен на натиск или да бъдеш принуден да си дадеш паролите за своите онлайн-профили; следене на текстовите съобщения в телефона или получаване на постоянни обаждания за проверка къде се намиращ в момента. В офлайн-среда контролът включва: ограничаване на контактите с приятели; определяне как партньорът да се облича; да се появиш непоканен и да се обезпокоиш, раздразниш или ядосаш, ако партньорът иска да прави нещо, без ти да си до него.

В разказаното от някои от интервюираните ставаше ясно „нормализирането“ на контрола и следенето от страна на партньора онлайн и офлайн. Въпреки че повечето от интервюираните смятаха, че в тяхната връзка вземането на решения е споделена отговорност, в хода на интервютата ставаше ясно, че някои от младите хора се намираха в контролираща интимна връзка. Това противоречие може да се обясни с факта, че някои от младите хора приемат контролиращото поведение като нормална част от една изпълнена със „загриженост“ интимна връзка. Споделянето на пароли изглежда се приема като стандартна практика от много от младите хора; контролът и следенето се разглеждат като знак за загриженост, любов и предпазване на партньора:

Отначало аз мислех това [че той ми звъни да ме пита къде съм и да разпитва подробно с кого съм се срещала и какво правя] за ОК... На мен дори донякъде ми харесваше, нали разбирате... Мислех, че това означава, че него наистина го е грижа да мен.
(Клаудия, на 15 г., от Италия)

Да виждаш как приятелката ти „харесва“ във Фейсбук снимките на хора, които не познава, не е приятно... Когато прави това, тя все едно казва, че не ме иска. (Хрисантос, на 16 г., от Кипър)

В случаите, когато контролиращото поведение не бе възприемано като нормално, то все пак биваше приемано от няколко млади хора, които бяха склонни да бъдат контролирани с цел да направят своя партньор щастлив или да избегнат конфронтация: „Това е като да си готов да направиш всичко, само и само той да е щастлив.“ Все пак обаче някои от младите хора започнаха да подлагат на съмнение своето приемане на контролиращото поведение на партньора: „Ако той ми има доверие, тогава защо прави така? Той да ме контролира ли иска? Не е ли това изнудване?“

Тези млади хора, които са сложили край на контрола и следенето от страна на техните партньори, са постигнали това или като са игнорирали това поведение – „Аз мога да правя каквото си искам [без значение какво той ще ми каже]“ – или като са прекратявали връзката си, или чрез вземане на съвместно решение всеки от партньорите да даде на другия свобода: „Той накрая разбра,

че ако той иска да има сред своите приятели и момичета, то трябва и той да се примири, че и аз ще имам сред приятелите си момчета.“

Изпращане на сексуални изображения и натиск за секс

В четири от страните някои от интервюираните млади хора бяха изпращали свои сексуални изображения на партньорите си. В Кипър никой не беше изпращал такова изображение, но няколко от младите хора познаваха други, които са го правили. Да им бъде поискано от партньора да му изпратят свое сексуално изображение се приема като нещо нормално от младите хора в Англия (на почти всички интервюирани това им се е случвало в един или друг момент). Изпращането на сексуални изображения понякога е ставало взаимно и по свободен избор на партньорите, но нормализирането на това действие в някои младежки култури (без Кипър) води до очаквания, които понякога предизвикват напрежение и безпокойство сред момичетата, които се опасяват, че техен отказ би довел до край на връзката им: „Аз не искам да поставям бариери между нас [като отказвам да му изпратя мои голи снимки], но в същото време аз не искам и да пострадам.“ В България интервюираните смятаха, че имат избор дали да изпращат такива снимки, но някои считаха, че това е нормална практика за по-младите момичета:

Интернет е пълен голи снимки или клипове на момичета на по 12-13 г. Например, те танцуват и се събличат. Една беше само на 8 и си имаше такъв клип.... Младите момичета просто не разбират. За тях това си е нещо нормално’. (Лоиз, на 17 г., от България)

Повечето млади хора са отказвали да изпращат такива изображения, тъй като не са се доверявали на своите партньори и са се опасявали от възможността тези снимки да бъдат споделени с други хора след края на тяхната интимна връзка:

Аз никога не съм споделяла мои снимки с момчетата, с които излизах, един се опита да иска, но аз прецених, че не е необходимо, той се обади, когато беше пиян, и попита защо аз да не му ...Аз не му се доверих, той можеше да използва тази снимка, да има последници, ако някога скъсам с него, той можеше да използва тази снимка срещу мен. (Юлия, на 16 г., от Норвегия)

Създаването и споделянето на сексуални изображения и текстови съобщения в някои случаи бе описвано като „нормална размяна“ (момиче на 16 г., от Италия), в рамките на която снимките биват изпращани без натиск. Едно от момичетата също описа своето първоначално колебание, след което започнало да й харесва „след известно време и на мен почна да ми харесва ...Аз не бях съвсем гола, но почти. Харесваше ми... Мислех, че това ще бъде нашата малка тайна.“ Когато обаче по-късно такива снимки са били

споделяни с други хора, това е предизвиквало голям стрес, особено за интервюираните от религиозни семейства и от малки общности.

Дори когато самите изображения или интимни текстови съобщения не са били впоследствие споделяни с други хора, самият факт, че техният настоящ или бивш партньор разполага с такива техни съобщения, предизвиква безпокойство у някои от младите хора, особено у момичетата:

Той си върви така с „целия неин живот” в неговия мобилен телефон, готов да го сподели с когото и да било, по всяко време.
(Ерика, на 17 г., от Норвегия)

Никой от интервюираните млади хора не е заявил, че той лично е подложил някого на натиск за секс. Да бъдеш принуждаван онлайн да правиш секс е изживяване, което личи в интервютата с млади хора от Англия, Италия и Норвегия. Офлайн-натискът да правиш секс е по-разпространен и е изживяван главно от момичета в петте участващи в изследването страни. Това е включвало принудително докосване, целуване, орален секс и изнасилване. Натискът да правиш секс е нормализиран: „*Когато излизаш с някого и когато си на 15, ти правиш секс*“, и изнасилването в рамките на дадена връзка понякога не бива разпознавано като такова: „*Знам, че не исках да го правим, но въпреки това, се случи, но аз не го разглеждам като такова [като изнасилване]*.“

Интервюираните момичета понякога са били принуждавани да изпратят свои по-отявлени сексуални изображения против волята им. В някои случаи те продължавали да правят това, тъй като техният партньор прилагал натиск или ги заплашвал, ако не изпратят още снимки:

Това, другото момче каза, че ако не му изпратя снимка „там долу“, той ще публикува онлайн онази снимка [която той вече и имал] (Миа, на 15 г., от Норвегия)

Повечето млади хора са разговаряли със свой близък приятел за подобни инциденти, но не са се обръщали към полицията поради опасения за това как ще реагират техните родители. Други млади хора са докладвали за злоупотребите и за споделянето на изображения, ако са се чувствали достатъчно уверени, че семейството им или учителите ще ги подкрепят. Обаче едно момиче от Англия, която е направило това, отбелязва, че полицията „*всъщност не направи нищо. Те просто поговориха с мен, и поговориха и с него за това*“ (Виж Тематично резюме STIR 4 за допълнителна информация по нагласите на младите хора към разкриването на информация за конкретни случаи).

Изживяване на физическо и емоционално насилие

Бия ги с думи. Така най-боли. (Стефан, на 18 г., от България)

Огромното мнозинство от интервюирани млади хора и в петте страни са изживявали от своите партньори поведение, което може да се опише като емоционална злоупотреба. В четири от страните (без Норвегия) няколко души, или дори едно голямо малцинство, описват как и те самите са извършвали подобни действия. Емоционалното насилие включва: измама; презрителни коментари; унизяване; разгласяване на лични тайни; изблици на гняв; и крайни случаи на отхвърляне, последвани от пълна отдаденост.

В много от случаите вербалните обиди са идвали и от двамата партньори, и като цяло не са били разглеждани като некоректно поведение. Но емоционалната злоупотреба може също да бъде и едностранна и да бъде нормализирана по следния начин: „Просто той си беше такъв. Той ми казваше колко добра съм аз, че се примирявам с неговите изблици.“ Все пак обаче значимостта на емоционалното насилие бе подчертана както от тези, които са пострадали от него, така и от онези, които са го извършвали:

Аз по-скоро бих предпочела, за да съм честна, да бъда бита и да страдам емоционално, тъй като аз не се справям с такива неща много добре. (Бетани, на 15 г., от Англия)

Физическо насилие е било изживяно от поне един интервюиран във всяка от страните и от почти половината млади хора, интервюирани в Италия. В България и в Италия няколко млади хора освен това описаха и как те самите са извършвали физическо насилие. Извършването на физическо насилие се приема като нещо нормално, особено когато е след употреба на алкохол. И отново, то бива разглеждано така както от извършителите, така и от пострадалите:

Глупаво беше да я бия, въпреки че то не се брои, когато си пиан ...Тя не се почувства зле, тъй като тя го направи [отказа да танцува с мен] само от инат. (Петър, на 18 г., от България)

...Нали знаете, той беше малко пиан, защото ние се връщяхме от купон и – вярно е – може би аз не трябваше да му гледам съобщенията без да му кажа. (Марта, на 16 г., от Италия)

Младите хора почти винаги описват физическото насилие като някаква форма на ответни действия. Някои разглеждат физическото насилие като разбираема реакция срещу неподчинението на желанията на партньора, срещу навлизането в техния личен живот, или просто като част от личността на даден партньор: „Аз си казвах: всъщност не той, а гневът му изрича това.“ Младите момичета освен това понякога обвиняват и себе си за насилието от техния партньор: „Аз усещах, че съм го ядосала, и един вид съм го подтикнала да го направи.“ Други, като един младеж от Италия, правят ясно разграничение между емоционалното и физическото насилие: „да се борите и да спорите с думи, това е ОК, но никога, никога не прилагайте физическо насилие!“

Тези проблеми рядко са били обсъждани с възрастните, които често биват разглеждани като пренебрежително настроени към проблемите в интимните връзки на младите хора и често биват описвани като правещи коментари от типа: „*вие сте твърде млади, за да се депресирате ... вашите проблеми не са истински.*“

Ролята на новите технологии в злоупотребите офлайн

Той беше поискал от мен никога да не говоря с едно определено момче, което беше коментирало под една от снимките, които аз бях пунала във Фейсбук. Щом ме видя, че говоря с това момче, той толкова се ядоса, че почти ме удари (Татяна, на 16 г., от Кипър).

Може би е по-полезно да говорим за нови начини на злоупотреба, отколкото непрекъснато да правим разграничение между злоупотребите онлайн и офлайн, тъй като за младите хора границите между двата свята (онлайн и офлайн) се размива. Следенето на изпращаните и получаваните съобщения може да доведе до действително физическо насилие. Едно момиче от Италия описа как е била нееднократно удряно заради това, че е поглеждало в телефона на партньора си.

Телефоните биха могли да бъдат използвани за съобщаване на офлайн-деяния, какъвто е случаят с едно 18-годишно момиче, което случайно узнало, че един СМС, изпратен до нейния партньор от негов приятел, е съобщавал подробности какво е правила тя на едно парти, на което нейният партньор не бил присъствал. Тя описва, че се е чувствала „*контролирана така, както дори родителите ми никога не са го правили!*“ Този СМС след това станал причина за кавга лице в лице, тъй като той „*ме убеждаваше, че именно аз съм виновната, тъй като аз съм гледала неговите лични съобщения*“.

Натискът да правиш секс обикновено се прилага офлайн. Въпреки че дигиталните технологии са били използвани за разпространяване на изображения, понякога са възниквали проблеми, когато някой физически е показвал на екрана на телефона си съответното изображение вместо дигитално да го препрати. За някои интервюирани изпращането на текстови съобщения със сексуално съдържание (секстинг) не води задължително до споделяне и на изображения и да бъдеш сексуално интимен онлайн с някого би могло да послужи като избягване на предизвикателствата на секса „*на живо... е, това е друго нещо, ... може да забременееш... а и трябва да намериш място*“.

Технологиите играят значителна роля в онлайн-обидите: „*той пишеше различни неща на своята стена, с които ме унижаваше*“ и виртуалните кавги се развиват по следния начин: „*ти скоро започваш да си мислиш: “Ох, не трябваше да пращам това”*“ И след това се налага да се извиняваш и става

дори по-лошо.“ В същото време обаче, някои млади хора предпочитат обсъжданията да стават чрез текстови съобщения, тъй като това им позволява да помислят; в споровете лице в лице “не можеш да си позволиш лукса да си вземеш почивка”.

Полово-обусловено въздействие на МЛН

Ако моя гола снимка тръгне да циркулира из мрежата, това не е проблем... за момиче е по-различно... нейната репутация ще е застрашена... (Карло, на 17 г., от Италия)

Подобно на резултатите от изследването STIR (виж Тематично резюме STIR 2), въздействието от контрола и следенето, описано от интервюираните, е полово-обусловено, като при момчета е по-вероятно в резултат да се почувстват ядосани, да прекъснат контакта или да прекратят интимната връзка:

Веднага се разделих с нея, тъй като аз не приемам такива неща. Няма и смисъл да ги приемам. (Стефано, на 16 г., от Италия).

Някои от момчетата също се съпротивляват на това да бъдат контролирани, но други хвърлят вината върху себе си: „[аз] се чувствах виновна за това, че казах на моя [бивш приятел“ и при тях е по-вероятно, отколкото при момчетата, да описват, че се чувстват тъжни, наранени, неуверени или изолирани като следствие от МЛНЗ. Анкетираните описват различни стандарти за двамата партньори в една връзка, и тези стандарти са обикновено полово-обусловени: „той ми знае паролата..., но той не би ми позволил аз да знам неговата“.

Въздействието от споделянето на сексуални изображения и от натиска за правене на секс е много по-проблематично при момчетата, тъй като те са по-уязвими за увреждане на тяхната репутация в сравнение с момчетата.

Женската девственост и непорочност се открояват като важни в Кипър, където: „Това е нейната единствена зестра.“ Във всяка от страните, в които проведехме интервюта, натискът за правене на секс беше насочен като цяло към момчетата.

Момчетата описват по-силни чувства на нараненост и страх като последици от физическото насилие: „той ме плаши,... всъщност, аз се чувствам наистина по-слаба и уплашена“. За разлика от тях, при подобни случаи момчетата обикновено реагират с „просто се засмях“ или „това ме издразни и аз прекратих връзката“. Словесните подигравки, които някои момчета разглеждат като шега, могат да бъдат съкрушаващи по своя ефект върху момчетата:

Отначало това неговото беше, очевидно, нещо като шега ... Аз не искам да слушам такива неща през цялото време, ...аз искам да те чувам да ми казваш и по нещо мило, вместо непрекъснато да ми говориш някакви ужасни неща... (Моли, на 15 г., от Англия)

РЕЗУЛТАТИ

1. Признаването на принудата и насилието в интимните отношения е от решаващо значение, ако искаме да се противопоставим на МЛНЗ и да се преборим с тях – но въпреки това много от интервюираните млади хора приемат такова поведение за нормално. Повишаването на обществената информираност сред младите хора и сред техните родители за МЛНЗ в неговите офлайн и онлайн-форми следва да бъде приоритет за правителствата на страните-членки на ЕС.
2. Офлайн и онлайн-формите на контрол и злоупотреба се преплитат в живота на младите хора. Признаването на тази взаимовръзка ще бъде от ключово значение за разработването на подходящи стратегии и интервенции за предотвратяване на МЛНЗ в интимните отношения между млади хора.
3. Училищата могат да играят ключова роля в изграждането у младите хора на разбиране за това какво представлява една позитивна интимна връзка и кои видове поведение са приемливи. Всяка програма за обучение, предлагана на младите хора, трябва да бъде насочена както към жертвите, така и към извършителите. Това е особено важно, тъй като разграничението между жертви и извършители не винаги е ясно; някои от младите хора виждат себе си като жертва на определен тип неправомерно поведение, докато в същото време те самите са били извършители на други форми на насилие. С цел да се избегне поляризирането на позициите, обучение в неосъждаща обстановка за подходящите видове поведение и за границите в поведението, е една необходима първа стъпка.
4. Както училищата, така и медийните кампании би могло да бъдат използвани за отправянето на послания за възможния негативен резултат от изпращането на сексуални изображения. Тези послания следва да бъдат насочени както към по-младите възрастови групи, така и към поотраснали тийнейджъри.

5. Неравенството между половете структурира и поддържа МЛНЗ в отношенията между младите хора и неговото въздействие следва да бъде обект на образователни и медийни усилия. Някои от момчетата, интервюирани за това проучване, показаха осъзнатост по проблемите на неравенството между половете. Въвличането на момчета в кампаниите и в инициативите, така че мъжките стереотипи да може да бъдат оборвани от самите момчета, които по този начин с личен пример да представят на своите връстници алтернативни ролеви модели за мъжественост, е един подход, който може да се окаже ценен. Мерки в подкрепа на равенството между половете в училищата следва да бъдат вградени в цялата учебна програма и във всички аспекти на училищния живот.

Тематични резюмета

- 1. Информираност по политиките и практиките в Европа по интимните отношения между подрастващи и новите технологии**
- 2. Честота и въздействие на изживяването на междуличностно насилие и злоупотреба в интимните отношения между млади хора**
- 3. Рискови и предпазващи (и предиктивни) фактори при МЛНЗ-виктимизация и МЛНЗ-подбудителство**
- 4. Вижданията на младите хора за интервенцията и превенцията при междуличностното насилие и злоупотреба в интимните отношения между млади хора**
- 5. Вижданията на младите хора за междуличностното насилие и злоупотреба в интимните отношения**

Екип по проекта:

England: Christine Barter, Nadia Aghtae, Cath Larkins, Marsha Wood, Nicky Stanley
България: Георги Апостолов, Луиза Шахбазян
Cyprus: Susana Pavlou, Stalo Lesta
Italy: Noemi De Luca, Gianna Cappello
Norway: Carolina Øverlien and Per Hellevik

Пълният доклад по проекта ще бъде наличен през пролетта на 2015 г. За да получите копие от него, обърнете се към Christine Barter на адрес: Christine.Barter@bristol.ac.uk .

Публикацията е разработена с финансовата подкрепа на програма Дафне на Европейската комисия. Съдържанието е отговорност на екипа на проекта STIR и не отразява възгледите на Комисията.